

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Васюти Олега Павловича
«Музичне мистецтво Чернігівщини як культуротворчий феномен України ХХ –
початку ХХІ століття», подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора мистецтвознавства
за спеціальністю 26.00.01 – «Теорія та історія культури»

Культурна регіоніка або регіоналістика, як новий напрям українського мистецтвознавства, стимулює звернення дослідників до свого національного коріння, до своєї «малої батьківщини» – краю, регіону. Пізнавши та узагальнивши закономірності розвитку регіону, можна піднести до розуміння соціокультурних процесів всього українського суспільства. Виходячи із цієї позиції, *актуальність* дисертації Васюти Олега Павловича, яка присвячена дослідженню музичного мистецтва Чернігівщини як культуротворчого феномену України ХХ – початку ХХІ століття, не викликає сумніву.

Аналізуючи стан культурно-мистецьких процесів в Україні та їх адекватне відтворення у науковій літературі, слід відзначити, що наявний певний дисбаланс між тим, що відбувається у культурній площині країни і рівнем його наукового осмислення. І в цьому плані дисертація п. О. П. Васюти покликана не тільки заповнити наявну прогалину у науковому дискурсі, а й окреслити нові підходи до аналізу музичного мистецтва інших регіонів України в його культуротворчих аспектах.

Стрижневим концептом дослідження обрано музичне мистецтво Чернігівщини, а науковою проблемою – теоретико-дискурсивну концептуалізацію музичного мистецтва Чернігівщини як культуротворчого феномена у функціонуванні аксіосфери в мистецтвознавчому аспекті.

Зважаючи на те, що ця проблема не була предметом системних наукових досліджень в Україні, п. О. П. Васюти ставить собі за мету «обґрунтувати історико-культурологічну і мистецтвознавчу парадигму розвитку музичного

мистецтва Чернігівщини в контексті регіонального культуротворення в Україні» (с. 23 дис.).

Досягнення цієї мети скерувало дисертанта до різnobічних наукових напрямків і стратегій дослідження поліметодологічного характеру і зумовило включення широкого кола наукового інструментарію гуманітарних дисциплін з філософсько-естетичного осмислення сутності творчості, інноваційної проблематики культуротворчості, музичної творчості як феномена культури, історії музичної культури України, української музичної регіоніки, композиторської творчості, музично-виконавського мистецтва, кобзарознавства, музичної фольклористики, музичної освіти та популяризації музики; конкретизацію пошукових завдань в межах тематично сфокусованої проблематики. Автор демонструє фахову обізнаність щодо використання культурологічної поліметодології для наукового обґрунтування теоретико-методологічних зasad дослідження.

Визначення категоріального апарату дисертації, зокрема об'єкта та предмета роботи, що зумовлені намаганням розглянути музичне мистецтво Чернігівщини як культуротворчий феномен, врівноважується формулюванням мети дисертації і дозволяє конкретизувати завдання *науково-дослідницьких пошуків*. Основними з них є такі: узагальнити теоретичні дослідження регіональних особливостей музичної культури в сучасному мистецтвознавчому дискурсі та встановити їх значення для розбудови культурологічної парадигми розвитку музичного мистецтва Чернігівщини; виявити історичні й теоретичні контенти культурної локальності в дослідженні музичного мистецтва; визначити опорні віхи в історії музичного мистецтва Чернігівщини з погляду україністики і регіоніки; дослідити музичну Шевченкіану Чернігівщини ХХ – початку ХХІ століття в дискурсі національної ідентичності та її значення в регіональному культуротворенні; розкрити значення епістолярної спадщини Миколи Лисенка та Михайла Коцюбинського як сутнісної складової музичної регіоніки в націєтворчому аспекті; охарактеризувати композиторську творчість як духовний конструкт культурної самобутності регіону на основі діалектики традицій та інновацій у творчості чернігівських композиторів означеного періоду; здійснити

культурологічний аналіз музичного виконавства як суб'єкта регіонального культуротворення ХХ – початку ХХІ століття й зробити теоретичні висновки щодо духовного потенціалу жанрів і творчих парадигм симфонічного, хорового, бандурного виконавського мистецтва на Чернігівщині; дослідити культуротворчий потенціал мистецької освіти і популяризації музики на Чернігівщині і дати прогноз підвищення їх значення для регіонального культурного розвитку.

Зазначені дослідницькі позиції зумовлюють як актуальність загального шляху дослідження, так і його комплексний *поліметодологічний характер*, який передбачає застосування комплексу взаємодоповнюючих методів, принципів і наукових підходів для характеристики музичного мистецтва Чернігівщини як культуротворчого феномена України.

Міцні джерелознавчі засади дисертації п. О. П. Васюти підтвердженні 867-ми позиціями використаних джерел, документами з архівів Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. М. Коцюбинського, Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського, державного архіву Чернігівської області, Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, музею музичної культури Чернігівщини Чернігівського музичного коледжу ім. Л. М. Ревуцького.

У своєму дослідженні п. О. П. Васюти активно спирається на ці роботи, що робить його дискурсивний напрям цілісним та визначальним.

Початок розвитку цього напряму утворює своєрідну прелюдію – *перший розділ монографії*, який присвячений історичним і теоретичним контентам регіоніки в дослідженні музичного мистецтва Чернігівщини (історіографія, джерела та методологія дослідження) і складається з чотирьох підрозділів. У ньому розглядається музичне мистецтво в контексті культурологічної регіоніки; обґрунтovується періодизація музичної історії як теоретична передумова дослідження культурних традицій краю; висвітлюється епістолярна спадщина Миколи Лисенка та Михайла Коцюбинського як джерело музичної регіоніки Чернігівщини в націєтворчому аспекті; аналізується музична Шевченкіана

Чернігівщини в дискурсі національної ідентичності та її значення в регіональному мистецькому культуротворенні.

У дослідженні мистецької діяльності автор застосує еволюційний, ціннісний, епістемологічний та соціологічний виміри.

Взявши за основу культуротворчі поняття, запропоновані А. Лащенком, зокрема «мистецька школа», «композиторська школа», «виконавська школа», «хорознавча школа», п. О. П. Васюти переосмислює їх у контексті формування регіональних чинників музичних процесів, об'єднаних структурними особливостями «чернігівської композиторської традиції (школи)», «чернігівської кобзарської традиції (школи)», «хорової культури Чернігівщини» (с. 41–42 дис.).

Зauważення до первого разделу: Заявивши, що «... регіональний підхід до культурогенезу Чернігівщини, зокрема музикологічного, повинен базуватися на усвідомленні того, що витоки музичного мистецтва Чернігово-Сіверського культурного регіону України припадають на доісторичну епоху» (с. 45 дис.), п. О. П. Васюта виходить за заявлені хронологічні рамки дослідження (XX – початок XXI століття). Тому варто було у вступі обумовити цей вихід бажанням торкатися культурогенезу Чернігівщини, тим більше, що ретроспекція його представлена у підрозділі 1.1. досить об'ємно.

У підрозділі 1.2. представлена авторська періодизація музичного мистецтва Чернігівщини як світоглядна основа дослідження культурних традицій краю.

Запитання: чому п'ятий і шостий періоди, які хронологічно співпадають, мають різне змістове наповнення? Чи не варто було їх об'єднати в один період, а тематичні вектори розвести?

Основні наукові концепції, підходи і методи дослідження, які окреслено п. О. П. Васютою у першому розділі, мають універсальний, загальнонауковий та спеціальний характер. Їх взаємодоповнюваність забезпечила об'єктивність і достовірність результатів дослідження, тому методологія праці має комплексний характер.

Другий та третій розділи є кульмінаційними у структурі дисертації.

У другому розділі «Композиторська творчість як духовний конструкт культурної самобутності регіону», який складається з п'яти підрозділів, дисертантом розкрито традиції та інновації регіональної композиторської творчості з погляду історико-культурологічної та музично-стильової стратифікації, творчість чернігівських композиторів другої половини ХХ століття в контексті регіональної піснетворчості, культуротворчий потенціал духовної музики Чернігівщини кінця ХХ – початку ХХІ століття; становлення регіональної композиторської школи початку ХХІ століття та композиторська творчість у проекції музичної педагогіки.

В окресленому періоді розвитку композиторської творчості автором наголошено на різноманітних напрацюваннях в музичних сферах вокальної (І. Зажитько, Ю. Захожий, М. Збарацький, П. Зуб, І. Синиця, М. Козак), інструментальної (М. Демиденко, А. Зименко, Ю. Грищун) музики, які відображали найбільш значні мистецькі стилі ХХ століття: необароко, неокласицизм, неофольклоризм.

Зауваження до другого розділу: у підрозділі 2.2 «Творчість чернігівських композиторів другої половини ХХ століття у контексті регіональної піснетворчості» аналізується монодрама І. Зажитька «Похорон друга», написана для баритона, хору й симфонічного оркестру (с. 185–186 дис.). Як можна монодраму віднести до пісенної творчості? Зрештою, не всі твори, які аналізуються в підрозділі можна означити жанром «пісня», тому назва підрозділу не точно передає його зміст.

Зауваження: у підрозділі 2.3. «Культуротворчий потенціал духовної музики Чернігівщини кінця ХХ – початку ХХІ століття» автор, характеризуючи церковну музику Івана Зажитька, вживає термін «церковна» як синонім до терміну «духовна», окільки аналізує обробку «Де ти, омріяна» для соліста, фортепіано та ансамблю скрипалів, яка аж ніяк не є церковним твором. Сюди ж відносить молитву-виставу «Сад Божествених пісень» у супроводі кобзи і ліри.

Композиторська творчість у проекції музичної педагогіки, якій присвячено підрозділ 2.5, є важливою складовою музичної культури Чернігівщини, демонструє пошук нових засобів музичної виразності та впровадження нового змісту

педагогіки мистецтв, враховує сучасну музичну стилістику з погляду ритмомелодики, гармонії, музичної форми. В дисертації аналізуються твори композиторок і педагогів Маргарити Демиденко, Руслани Лісової, Світлани Безпалої та Ірини Чуприни.

Третій розділ «Музичне виконавство як суб'єкт регіонального культуротворення: духовні потенціали жанрів і творчих парадигм» присвячений питанням симфонічного, хорового та бандурного його видів.

Хочемо відзначити, що нашу увагу привернув підрозділ 3.2, присвячений хоровому виконавству регіону. Тут виокремлена постать уродженця Тернопільщини, вихованця Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка, хормейстера Любомира Боднарука, який працював в Івано-Франківську з Гуцульським ансамблем пісні і танцю, і саме на Чернігівщині став яскравим репрезентантом професіоналізації академічного хорового виконавства початку ХХІ ст. Академічний камерний хор імені Д. Бортнянського Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів та концертних програм демонстрував своє неповторне еталонне звучання на багатьох хорових фестивалях в Україні і за кордоном, в т. ч. в Івано-Франківську. Постать Л. Боднарука є прикладом сенергії різних регіонів Україні – сходу і заходу, прикладом її соборності. Важко не погодитись із думкою народного артиста України, професора, композитора Івана Карабиця: «Чернігівський хор є одним з кращих хорових колективів нашої держави...» (с. 313 дис.).

Зауваження до третього розділу: якщо музичне мистецтво розглядається автором як цілісна система, то і виконавство має аналізуватися під цим кутом зору. Однак, в цьому розділі випали такі важливі види виконавства, як вокальне та інструментальне (окрім бандурного). Принаймні дивним видається цей недолік, оскільки автором написаний і виданий доволі об'ємний довідник «Співаки Чернігівщини» (2006).

У четвертому розділі «Музична освіта і популяризація музики як чинники регіонального культуротворення», який є своєрідною кодою дисертації, п. О. П. Васюта розглядає національні засади мистецької освіти регіону в умовах своєінтеграції України, висвітлює діяльність Чернігівського музичного коледжу

імені Л. М. Ревуцького та Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів і концертних програм.

Важливою ознакою сучасного філармонійного музично-виконавського менеджменту в Чернігівському обласному філармонійному центрі фестивалів і концертних програм є запровадження *фортепіанного, вокального, камерного, бандурного* абонементів. Автором цього проекту є автор дисертації, заслужений діяч мистецтв України О. Васюта. Слухачі Чернігівщини мають можливість неповторного творчого спілкування з відомими музикантами України та різних країн світу.

Загальні зауваження до дисертації: у висновках до розділів має бути вказано – які його положення і в яких працях автора розкрито, а також наведений перелік використаної у розділі літератури, бібліографічний опис частини позицій у переліку джерел не відповідає стандарту ДСТУ 8302:2015.

Оскільки українська музична культура, як і українське музичне мистецтво, розглядається як цілісна система, яку складають культура України та її діаспори, то варто було згадати про славних музикантів Чернігівщини, які вимушенні були працювати за її межами, в діаспорі: співаки (Ксенія Бельмас, Неоніла Волевич, Сергій Кочубей, Іван Філіпенко, Василь Семенець, Дометій Йоха-Березенець), композитори (Василь Овчаренко, Вадим Кіпа, Володимир Єфремов), піаністка Клара Скрипченко, диригент і музикознавець Василь Завітневич, бандурист Кость Могила, музикознавець Федір Стешко, майстер виготовлення музичних інструментів Дмитро Дідченко. Їх діяльність частково описана нами в монографії «Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття» (Івано-Франківськ, 2012) та нашему розділі колективної монографії «Культура і мистецтво Чернігово-Сіверщини: міста, події, постаті» під редакцією В. Кузик та О. Кавунник (Ніжин, 2020).

Вірогідність та достовірність результатів представленого дослідження забезпечується використанням комплексу методологічних підходів. Чіткі висновки завершують дисертаційний виклад, пропонуючи категоризацію основних понять та підтвердження теоретичних положень щодо дослідження. Впевнене професійне знання досліджуваної проблеми, добрий науковий і

літературний стиль тексту дисертації забезпечують високу міру довіри до наукових висновків п. О. П. Васюти.

Наукову новизну дослідження визначає концептуалізація музичного мистецтва Чернігівщини ХХ – початку ХХІ ст. як культуротворчого феномена через з'ясування жанрово-тематичних і стилістичних особливостей композиторської творчості, музичного виконавства, освіти та популяризації музики у контексті національних та загальнолюдських духовних цінностей. У дисертації *вперше*: здійснено дослідження музичного мистецтва Чернігівщини ХХ – початку ХХІ століття в контексті культурологічної регіоніки як культуротворчого феномена; розкрито структуру музичного мистецтва Чернігівщини ХХ – початку ХХІ століття, яка включає композиторську творчість; музичне виконавство; музичну фахову освіту та популяризацію музики; діяльність широкої сфери мистецьких установ, що відбувається як на регіональному, так і загальнонаціональному рівні та апелює до аксіосфери українського соціуму в цілому; запроваджено концепти: «музична Шевченкіана Чернігівщини», «чернігівська композиторська традиція (школа)», «чернігівська кобзарська традиція (школа)», «чернігівська хорова школа»; доведено істинне значення музичної Шевченкіані Чернігівщини в дискурсі національної ідентичності, що виконує функції усвідомлення спадкоємності та трансісторичної комунікації, виступає конструктом порозуміння і єдності нації, епістемою неповторності мистецького часопростору регіону; уведено до мистецтвознавчого дискурсу проблематику націєтворчого аспекту регіонального культурно-мистецького просвітництва в епістолярній спадщині Миколи Лисенка та Михайла Коцюбинського в її повному обсязі за період 1898-1910 рр.; концептуалізовано уявлення про композиторську творчість як духовний конструкт культурної самобутності Чернігівського регіону ХХ – початку ХХІ століття.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріал дисертації має концептуальне значення для подальшого поглиблення досліджень з питань українського музичного мистецтва з погляду вивчення його культурно-історичних зasad та музичної освіти відповідно до

соціокультурних трансформацій сучасного суспільства. Робота суттєво доповнює існуючу культурологічну та музикознавчу базу у царині музичної регіоніки й пропонує авторський теоретичний підхід до аналізу музичного мистецтва Чернігівщини в його культуротворчих аспектах. Матеріали дисертації та її основні положення й висновки можуть бути застосовані в наукових дослідженнях з питань історії української музики ХХ – початку ХХІ століття, зокрема з музичної регіоніки. Отримані результати можуть використовуватися у процесі викладання низки навчальних дисциплін з музикознавства і культурології, таких як «Теорія та історія культури», «Культурологія», «Музична література», «Гармонія», «Поліфонія», а також скласти основу спеціалізованого курсу, присвяченого питанням музичної культури України новітньої доби.

Необхідно позитивно оцінити і ступінь *апробації ідей* дисертаційної роботи. Автор опублікував дві монографії (2017, 2019 рр.), 26 одноосібних статей у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України за напрямом «мистецтвознавство», 7 статей у наукових виданнях, включених до міжнародних науково-метричних та реферативних баз даних.

Усі дослідження виконано без співавторів.

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи було оприлюднено у формі доповіді на понад 10-ти наукових та науково-практичних конференціях.

Виявляючи *позитивні аспекти дисертації*, слід наголосити на наступному:

- автором взято до розгляду яскравий у культурно-мистецькому плані етнорегіон (Чернігівщина) і здійснено значну роботу для його адекватного наукового осмислення;
- переконливо сформульовано усі необхідні складові дисертаційної роботи;
- наукова новизна дослідження повною мірою корелюється із наявним текстом і загальними висновками, отриманими в результаті проведеного наукового пошуку;

- здійснюючи реконструкцію культурних процесів в історичній ретроспективі, дисертантом залучено значну кількість архівних матеріалів із державних архівних установ регіону та чимало інформації від учасників цього процесу, що надає дослідженням більшої переконливості і аргументованості, демонструє уміння працювати з джерельною базою;
- виходячи з цього, слід вказати на певне розширення інформаційного простору регіону;
- про аргументованість проведеної роботи свідчить широка апробація, втілена як у виступах на наукових конференціях різних рівнів, наукових розвідках, опублікованих у фахових, наукометричних збірниках України та зарубіжжя, так і регіональній періодиці, що розширює межі і ефективність наукового пошуку;
- робота не переобтяжена зайвою термінологією;
- про ефективність проведеної автором роботи свідчить і той факт, що п. О. П. Васюта все своє творче життя присвятив культурі, очолюючи багато років управління культури Чернігівської ОДА, є автором мистецьких програм обласної філармонії, йому притаманна тривала публікаційна діяльність.

У цілому, треба погодитись з тим, що дисертація «Музичне мистецтво Чернігівщини як культуротворчий феномен України ХХ – початку ХХІ століття» п. Олега Павловича Васюти є дуже своєчасним мистецтвознавчим дослідженням, у якому представлені перспективні напрями вивчення української музичної культури, зібраний та систематизований важливий дискурсивний та фактичний матеріал. Висловлені вище зауваження в жодному разі не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації.

Таким чином, приходимо до обґрунтованого висновку, що дисертація Васюти Олега Павловича «Музичне мистецтво Чернігівщини як культуротворчий феномен України ХХ – початку ХХІ століття» цілком відповідає вимогам МОН України щодо предметного змісту та методологічної значущості дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури (мистецтвознавство). Автореферат дисертації та публікації за її

темою повною мірою віддзеркалюють зміст дослідження. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Отже, Васюта Олег Павлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури (мистецтвознавство).

Офіційний опонент

доктор мистецтвознавства,
професор, професор кафедри
методики музичного виховання та диригування
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
член Національної спілки композиторів України,
заслужений працівник культури України

Г. В. Карась

